

Technická univerzita v Liberci

Hospodářská fakulta

Trh práce v okrese Jablonec nad Nisou

(The labour market in the Jablonec nad Nisou region)

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

BP – P. – 2000 – 2000

Petra Koublová

Vedoucí práce: Prof. Ing. PhDr. Eli Španěl, CSc.

Katedra obecní ekonomie

Komponenty: Ing. Lukáš Dvořák

Trh práce v okrese Jablonec nad Nisou

1999

Petra Koublová

Podle přílohy 2

Jablonec nad Nisou, 1999

Technická univerzita v Liberci

Hospodářská fakulta

Obor : Podniková ekonomika

Trh práce v okrese Jablonec nad Nisou

(The labour market of Jablonec nad Nisou region)

BP – PE – KOE – 99038

Petra Koublová

Vedoucí práce : Prof. Ing. PhDr. Jiří Špinar, Csc.

Katedra obecné ekonomie

Konzultant : Ing. Ladislav Dvořák

Úřad práce v Jablonci nad Nisou

Počet stran : 50

Počet příloh : 2

Datum odevzdání : 28. 5. 1999

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Hospodářská fakulta

Katedra ekonomie

Školní rok 1998/99

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

pro

Petru K o u b l o v o ů

obor č. 6268 - 7 Podniková ekonomika

Vedoucí katedry Vám ve smyslu zákona č. 172/1990 Sb o vysokých školách a navazujících předpisů určuje tuto bakalářskou práci:

Název tématu:

Trh práce v okrese Jablonec n. Nisou

Zásady pro vypracování:

- Prokázat teoretickou znalost problému.
- Uspořádat nashromážděný materiál a fakta.
- Uvést vlastní závěry a doporučení.

Anotace

Nezaměstnanost provází lidstvo od počátku rozvoje tovární výroby. Během posledních dvou století se objevilo několik ekonomických směrů, jejichž představitelé měli na její přítomnost různé názory. Zatímco v minulém století se ekonomové nezabývali řešením nezaměstnanosti, od 30. let 20. století se dostalo do centra pozornosti politiků, ekonomů i široké veřejnosti.

V boji s nezaměstnaností bylo použito řady postupů, které se sice osvědčily (proticyklická politika, minimální mzda, dávky v nezaměstnanosti, ...), ale po několika letech se ukázalo, že paradoxně přispívají ke stvrdnutí trhu práce. Na nezaměstnanost zatím nemáme žádného účinného léku bez vedlejších účinků. Dá se tedy říci, že stále čekáme na nové řešení a doufáme, že křehká trpělivost skupiny nezaměstnaných do té doby vydrží.

Annotation

The unemployment follows people from the beginning of manufacturing. During last two centuries several economic streams, which represented different opinions about the existence of the unemployment, have appeared. While in the last century economists weren't dealing with the solution, from the thirties of the twenty century it has been in the centre of attention of politicians, economists and common people.

Economists tried to use many methods how to solve the unemployment, which seemed to be good (the anticyclic politics, the minimum wage, the unemployment benefit), but after several years it has pointed out that these methods contributed to the rigidity of the labour market. We don't have any effective medicament without side effects for unemployment. So we can say that we wait and we hope that the patience of unemployed people will keep till economists find a new solution.

Obsah

Anotace	6
Obsah	7
Seznam použitých zkratk a symbolů	9
Úvod	10
I. KAPITOLA – TRH PRÁCE V ČESKÉ REPUBLICE	11
I. 1. Vývoj trhu práce od roku 1990	11
I. 2. Situace na trhu práce v České republice	12
II. KAPITOLA – TEORIE NEZAMĚSTNANOSTI	14
II. 1. Definice a měření nezaměstnanosti	14
II. 2. Typy nezaměstnanosti	15
II. 3. Dobrovolná a nedobrovolná zaměstnanost	16
II. 4. Přirozená míra nezaměstnanosti	17
II. 5. Účinky nezaměstnanosti na hospodářství	18
III. KAPITOLA – TRH PRÁCE V OKRESE JABLONEC NAD NISOU	19
III. 1. Charakteristika okresu	19
III. 2. Základní ukazatele nezaměstnanosti v roce 1998	19
III. 2. 1. Tok nezaměstnanosti	21
III. 2. 2. Vývoj poptávky	21
III. 2. 3. Vývoj nabídky	23
III. 2. 4. Dlouhodobá nezaměstnanost	24
III. 3. Porovnání míry nezaměstnanosti v jednotlivých regionech	24
III. 4. Problémy trhu práce a nástin možných řešení	26
III. 4. 1. Makroekonomická situace	26
III. 4. 2. Rozvoj regionů	27
III. 4. 3. Vzdělávací systém	27
III. 4. 4. Motivace ke vstupu na trh práce	28
III. 4. 5. Zaměstnávání cizinců	29
III. 4. 6. Financování SPZ a jednotlivých úřadů práce	30

III. 5. Předpokládaný vývoj na trhu práce	31
IV. KAPITOLA – STÁTNÍ POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI	32
IV. 1. Činnost Úřadu práce v Jablonci nad Nisou	32
IV. 2. Pasivní politika zaměstnanosti	32
IV. 3. Aktivní politika zaměstnanosti	34
IV. 3. 1. Společensky účelná pracovní místa	35
IV. 3. 2. Veřejně prospěšné práce	36
IV. 3. 3. Rekvalifikace	36
IV. 3. 4. Chráněné dílny a chráněná pracoviště pro občany se ZPS	38
IV. 3. 5. Místa pro odbornou praxi absolventů	38
IV. 4. Rizikové skupiny na trhu práce	39
IV. 4. 1. Ženy s malými dětmi	39
IV. 4. 2. Občané se ZPS	40
IV. 4. 3. Občané bez kvalifikace	41
IV. 4. 4. Nižší úřednice	41
IV. 4. 5. Absolventi škol	42
IV. 4. 5. 1. Příčiny růstu MN u absolventů škol a učilišť	43
IV. 4. 5. 2. Řešení nezaměstnanosti absolventů	44
IV. 5. Hodnocení projektů APZ	45
V. KAPITOLA – ALTERNATIVNÍ ZPŮSOBY ŘEŠENÍ NEZAMĚSTNANOSTI	46
V. 1. Možnosti nalezení zaměstnání	46
Závěr	48
Seznam literatury	50
Seznam příloh	
Přílohy	

Seznam použitých zkratk a symbolů

APZ – aktivní politika zaměstnanosti

DN uchazeči – dlouhodobě nezaměstnaní uchazeči ÚP – úřad práce

EU – Evropská unie

MM – minimální mzda

MN – míra nezaměstnanosti

MPO – ministerstvo průmyslu a obchodu

MPSV - ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠ – ministerstvo školství

Osoby se ZPS – osoby se změněnou pracovní schopností

PPZ – pasivní politika zaměstnanosti

SPZ – státní politika zaměstnanosti

SÚPM – společensky účelná pracovní místa

SVČ – samostatná výdělečná činnost

TP – trh práce

VM – volná místa

VPP – veřejně prospěšné práce

ŽM – životní minimum

ÚVOD

Dané téma jsem si zvolila z několika důvodů. Problematika trhu práce se nás bezprostředně dotýká, a proto považuji za důležité, aby se každý seznámil alespoň s těmi nejdůležitějšími poznatky. Dalším důvodem byla vstřícnost zaměstnanců Úřadu práce v Jablonci nad Nisou, kteří mi poskytli řadu informací a údajů nutných pro vypracování této práce. Nejenže jsem se seznámila s jejich prací, navíc jsem měla možnost poznat řadu aspektů, které jim pomáhají, případně znesnadňují jejich práci.

Cílem mé práce bylo popsat situaci na trhu práce v okrese Jablonec nad Nisou. Rovněž jsem se snažila identifikovat vlivy, které působí na nezaměstnanost. Je zde popsáno několik metod, které jsou používány v rámci aktivní politiky zaměstnanosti, a zároveň jsem se pokusila nastínit řešení, která by mohla přispět k ustálení, ba dokonce ke zlepšení situace na trhu práce.

V první části bakalářské práce je zachycen vývoj na českém trhu práce v 90. letech. Jsou zde popsány faktory, které ovlivnily situaci na TP a které přispěly k nynějšímu stavu.

V druhé kapitole se pojednává o nezaměstnanosti z teoretického hlediska. Jsou zde popsány jednotlivé typy nezaměstnanosti, definice nezaměstnanosti, její měření a účinky na hospodářství. Domnívám se, že tato část je nezbytná pro pochopení dané problematiky a pro orientaci v dalších kapitolách.

Třetí kapitola je zaměřena na popis hlavních ukazatelů na trhu práce v okrese Jablonec nad Nisou. V závěru jsou naznačeny hlavní problémy trhu práce, nastín možných řešení a předpovědi o dalším vývoji.

Čtvrtá kapitola se týká aktivní a pasivní politiky zaměstnanosti. Jsou zde popsány způsoby, které používají úřady práce při řešení regionálních nezaměstnaností a také ty, které by mohly být eventuálně použity.

V páté kapitole jsou naznačeny způsoby, které mohou pomoci nejen uchazečům, ale i zájemcům při hledání zaměstnání.

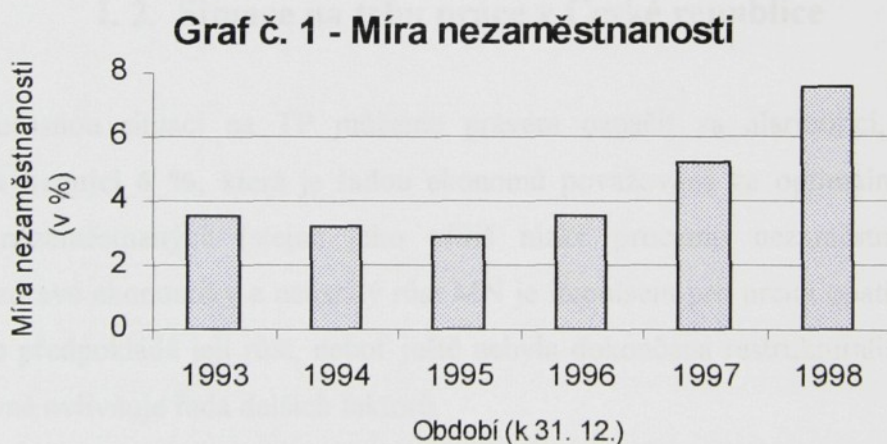
V závěru jsou shrnuty poznatky o situaci na trhu práce. Rovněž jsou zde stručně vyjmenována řešení v oblasti problematiky nezaměstnanosti.

I. KAPITOLA – TRH PRÁCE V ČESKÉ REPUBLICE

I. 1. Vývoj trhu práce od roku 1990

V letech 1990 a 1991 došlo k řadě politických a ekonomických změn, které se samozřejmě projeví i v oblasti TP. Zejména v roce 1991, kdy došlo k zavádění prvků tržního hospodářství a ke změně trhů, můžeme hovořit o výrazném uvolnění přezaměstnanosti, což se samozřejmě projevilo v krátkodobém nárůstu MN (4,1 %). V průběhu dalšího roku se MN snížila a vývoj na TP byl až do roku 1997 poměrně stabilní.

Dá se tedy říci, že do roku 1997 byla nezaměstnanost pojmem, který znala většina obyvatel ČR jen teoreticky, neboť **MN se pohybovala do 3,5 %**, a kdo práci chtěl, ten ji našel poměrně v krátkém časovém intervalu. Tento ukazatel byl výrazně ovlivněn pouze na počátku 90. let, což bylo z části způsobeno také tím, že se řada občanů chtěla vymanit z každodenní pracovní povinnosti a vyzkoušet si to, co nebylo v minulosti dovoleno.

Zdroj : Ekonom č. 19, str. 26, 13. – 19. 5. 1999

Z **Grafu č. 1** je patrné, že v letech 1997 a 1998 došlo ke značnému nárůstu MN, a to o 4,0 % (na 7,5 %). První měsíce roku 1999 byly pak doslova šokem pro českou veřejnost, neboť **MN se dostala přes hranici 8 %**.

Vývoj na TP byl až do roku 1997 kladně ovlivňován těmito faktory :

- Růst ekonomiky na úrovni 3 – 6 % HDP ročně v posledních letech a relativně pomalé tempo strukturálních změn,
- Nízký podíl zaměstnanosti v transformujícím se zemědělství, kde uvolňovaná pracovní síla nezpůsobila vážnější problémy ani v převážně zemědělských okresech,
- Vysoká schopnost dosud poddimenzovaného terciálního sektoru absorbovat pracovní sílu, která byla uvolňovaná z primárního a sekundárního sektoru,
- Snížení počtu pracujících důchodců a některá zvýhodnění pro matky s dětmi,
- Aplikace programů APZ, které přispěly k rozvoji malého a středního podnikání.

Tyto faktory postupně ztratily svoji účinnost, respektive byla vyčerpána jejich schopnost pozitivního ovlivňování TP. V roce 1998 došlo na TP k výrazným kvantitativním i kvalitativním změnám. Začala klesat zaměstnanost, rostla celková MN, vzrostly regionální rozdíly a začal se zvyšovat počet dlouhodobě nezaměstnaných. Nabídka pracovních sil začala výrazně převyšovat poptávku.

I. 2. Situace na trhu práce v České republice

Současnou situaci na TP můžeme právem označit za alarmující, neboť **MN překročila hranici 6 %**, která je řadou ekonomů považována za optimální. Nadměrné procento nezaměstnaných (stejně jako příliš nízké procento nezaměstnaných) není projevem zdravé ekonomiky a neustálý růst MN je impulsem pro určitá opatření. Bohužel se i nadále předpokládá její růst, neboť ještě nebyla dokončena restrukturalizace, a navíc TP negativně ovlivňuje řada dalších faktorů.

Současnou situaci na TP lze tedy takto charakterizovat :

1. V evidenci ÚP se stabilizovaly skupiny osob, které lze jen velmi těžko umístit na TP. Jedná se především o osoby bez kvalifikace, osoby se ZTP, absolventy škol a mladistvé bez odborné praxe. Umístění osob starších 50 let a žen, zejména po návratu z mateřské dovolené, se stává obtížnější. Nejpočetnější skupinu v registru nezaměstnaných tvoří osoby se základním vzděláním a bez vzdělání.

2. Postupně došlo k vytvoření dvou typů regionů s nadprůměrnou MN.
 - Prvním typem jsou strukturálně postižené regiony s vysokým podílem zaměstnanosti v průmyslu (těžké strojírenství, hutnictví, chemie, těžba uhlí apod.), s výrobními obory procházejícími restrukturalizací, útlumem či poklesem odbytu. Do této skupiny můžeme zařadit *průmyslové okresy na severu Čech a Moravy*.
 - Druhým typem jsou hospodářsky slabé regiony. Patří sem regiony, u nichž převládala zaměstnanost v primárním sektoru (jako je zemědělství, těžba surovin aj.). K poklesu zaměstnanosti přispěl nejen útlum výrobních podniků, ale i nedostatečná dopravní obslužnost. Radíme sem především *příhraniční okresy*.
3. Nezaměstnanost postihla širší okruh osob než dosud. V některých okresech nabídka pracovních sil výrazně převýšila poptávku, takže se MN pohybuje mezi 10 – 17 % (Most, Chomutov, Louny, Karviná atd.). Vedle těchto okresů existuje řada mikroregionů, ve kterých se MN pohybuje kolem 20 %. Jedná se často o *dopravně izolované oblasti při hranicích okresů*, kde se zánik jedné, byť i malé, firmy okamžitě projeví v nárůstu MN.
4. Terciální sektor přestal být schopen absorbovat zaměstnance uvolňované z primárního a sekundárního sektoru. Již od první poloviny roku 1998 klesá počet zaměstnaných v této sféře.

K těmto nepříznivým charakteristikám je nutno připojit fakt, že SPZ nestačila včas zareagovat na strmý růst MN v posledních dvou letech. Neustále **převládá pasivní přístup k řešení nezaměstnanosti**, tzn. řešení situace výplatou dávek v nezaměstnanosti namísto prevence a vytváření nových pracovních příležitostí. Příznivý vývoj MN v první polovině 90. let způsobil, že byla podceňována opatření, která stimulují zdravý vývoj TP. V současné době je tak na APZ určeno čtyřikrát až pětkrát méně finančních prostředků než na PPZ.

Můžeme říci, že nezaměstnanost začala být veřejností jinak vnímána. Přestala být záležitostí okrajových vrstev společnosti, ba naopak se stala celospolečenským jevem, který může postihnout prakticky každého.

II. KAPITOLA – TEORIE NEZAMĚSTNANOSTI

II. 1. Definice a měření nezaměstnanosti

Nezaměstnanost je výrazem nerovnováhy na TP a v soudobé společnosti se stává výrazným problémem. **Nezaměstnaní jsou ti, kteří nemají zaměstnání, ovšem práci si aktivně hledají.** V ČR jsou do skupiny nezaměstnaných řazeni ti, kteří jsou evidováni na ÚP a kteří s jeho pomocí kontaktují různé podniky.

Aby mohl být nezaměstnaný zaregistrován jako uchazeč na ÚP, musí splnit určité podmínky. Musí mít trvalý pobyt v okrese příslušného ÚP, musí předložit platný občanský průkaz, zápočtový list z posledního zaměstnání nebo doklad o ukončení samostatné výdělečné činnosti. Absolventi škol musí předložit doklad o ukončení studia nebo doklad o ukončení školní docházky. Ženy s dětmi předškolního věku předkládají potvrzení, že nepobírají rodičovský příspěvek.

Míru nezaměstnanosti získáme, pokud vydělíme počet nezaměstnaných celkovým počtem ekonomicky aktivního obyvatelstva. Mezi ekonomicky aktivní obyvatelstvo jsou řazeni nezaměstnaní a ti, kteří vykonávají jakoukoli placenou práci, nebo ti, kteří práci mají, ale právě nepracují z důvodu nemoci, kvůli stávkám nebo dovoleným.

Metod pro stanovení míry nezaměstnanosti je více. Rozdíl spočívá především v použité metodice stanovení čitatele a jmenovatele, v přesnosti zdrojů dat a v časové srovnatelnosti údajů. Pro stanovení míry nezaměstnanosti existují dvě základní metody. Jedná se o výběrové šetření pracovních sil a o metodu, která vychází z údajů ÚP.

- Metoda výběrového šetření vychází z mezinárodních definic a doporučení Mezinárodní organizace práce (ILO). Tato metoda spočívá v anketním šetření vzorku obyvatel. Ti odpovídají na otázky, které se týkají jejich současného pracovního zařazení. Ukazatel takto získaný nazýváme **obecná míra nezaměstnanosti**.
- Druhá metoda měření nezaměstnanosti vychází z údajů ÚP v ČR. Jedná se o tzv. **míru registrované nezaměstnanosti**, která je pravidelně publikována MPSV ČR. Tento

ukazatel je poměrem neumístěných uchazečů o zaměstnání a počtem všech pracujících s jediným nebo hlavním zaměstnáním a počtem registrovaných uchazečů o zaměstnání.

II. 2. Typy nezaměstnanosti

Frikční nezaměstnanost : je krátkodobá, neboť je důsledkem *neustálého pohybu lidí mezi jednotlivými oblastmi, pracovními místy* a často vzniká v průběhu jednotlivých stádií životního cyklu. Tato nezaměstnanost je spojena s příchodem absolventů na TP, s návratem žen po mateřské dovolené na TP a s fluktuací pracovníků mezi jednotlivými zaměstnáními. Tento typ nezaměstnanosti je charakteristický pro USA, kde lidé mění zaměstnání několikrát během své pracovní kariéry, a soudí se tedy, že se jedná o „dobrovolně“ nezaměstnané.

Strukturální nezaměstnanost : vzniká jako důsledek *nesouladu nabídky a poptávky po pracovnících*. Tato situace nastává v případě, že se poptávka po určitém druhu práce snižuje díky rozpadu neefektivních podniků a institucí, díky rušení starých odvětví a rušení řady pracovních míst v podnicích. V řadě případů se poptávka po pracovnících naopak zvyšuje, neboť s rozvojem řady odvětví vzniká potřeba nových profesí a dovedností. V obou případech není nabídka schopna dostatečně rychle reagovat na potřeby TP. Do strukturální nezaměstnanosti je řazena nezaměstnanost technologická, při které lidé ztrácejí zaměstnání v důsledku nahrazení živé práce technikou. Tento typ nezaměstnanosti může mít i dlouhodobější charakter.

Cyklická nezaměstnanost : vzniká jako důsledek *nedostatečné agregátní poptávky*. Znamená to tedy, že celková poptávka po práci je nízká a nezaměstnanost se zvyšuje prakticky ve všech oblastech. Cyklická nezaměstnanost je spojena především s obdobím recese.

Kromě těchto základních typů nezaměstnanosti jsou definovány další. Jedná se o sezónní, skrytou a neúplnou nezaměstnanost. Sezónní nezaměstnanost je *spojena s přírodním cyklem* a objevuje se ve stavebnictví a zemědělství. O skryté nezaměstnanosti se hovoří v případě, že *nezaměstnaní nejsou zaregistrováni na ÚP*. Neúplná nezaměstnanost postihuje pracovníky, kteří *pracují na snížený úvazek* a nejsou tak plně využity jejich schopnosti a kvalifikace.

II. 3. Dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost

1. Dobrovolná nezaměstnanost

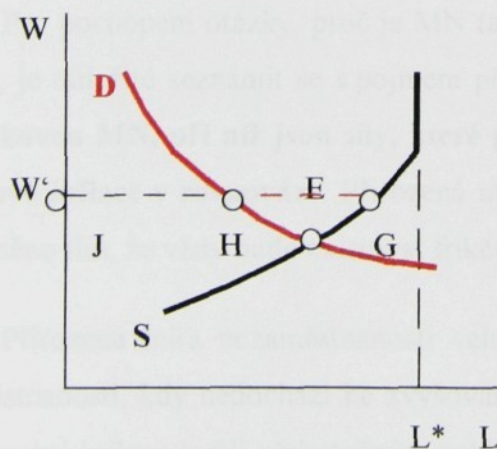
Podle *liberalistické ekonomie* je nezaměstnanost výrazem krátkodobé nerovnováhy mezi poptávkou a nabídkou na TP. Její stoupenci spatřují příčinu v tom, že nabídka na TP není schopna dostatečně pružně reagovat na měnící se poptávku. Podle liberálů má ovšem každý možnost pracovat, pokud akceptuje podmínky dané zaměstnavateli (tedy mzdovou sazbu). Z tohoto důvodu považují nezaměstnanost za „dobrovolnou“.

I přestože bude část obyvatelstva dobrovolně nezaměstnaná, ekonomika se může pohybovat na vrcholu své produktivity. Část těchto nezaměstnaných může dávat přednost volnému času či studiu, část si může právě hledat nové zaměstnání apod. Z tohoto důvodu lze tedy říci, že část dobrovolně nezaměstnaných jsou frikčně nezaměstnaní.

2. Nedobrovolná nezaměstnanost

Keynesiánské školy považují nezaměstnanost za **nedobrovolnou**. J. M. Keynes poukázal na to, že mzda není schopna vyčistit TP, neboť mzdy reagují zpomaleně a pod určitou mez nikdy neklesnou. Z tohoto důvodu vzniká na TP nesoulad mezi těmi, kdo hledají zaměstnání a volnými pracovními místy. Příčinu nedobrovolné nezaměstnanosti spatřují v technologickém pokroku, který vytlačuje živou práci, a v nedostatečné kupní síle obyvatelstva.

Graf č. 2 – Nezaměstnanost při nepružných mzdách

Vysvětlivky : L* - ekonomicky aktivní obyv.

W – mzdová sazba

S – nabídka

D – poptávka po pracovnících

Zdroj : Samuelson, P. A. , Ekonomie, str. 290

Graf č. 2 zobrazuje situaci, kdy je mzdová sazba W' nad úrovní takové mzdové sazby, která by vyčistila TP. V tomto případě si přeje pracovat více zaměstnanců než je pracovních příležitostí. Při W' si přeje pracovat G pracovníků, ale firmy jsou ochotny přijmout pouze H pracovníků. Zatímco úsečka JH zobrazuje ty, kteří si zaměstnání najdou, úsečka HG zobrazuje „nedobrovolně“ nezaměstnané.

Pokud je tedy nabídka pracovních sil větší než poptávka po nich, zaměstnavatelé si mohou stanovit přísnější požadavky pro přijetí pracovníků. Naopak v situaci, kdy by byly mzdy tak nízké, že by došlo k převisu poptávky nad nabídkou pracovních sil, by se objevilo mnoho inzerátů o volných pracovních místech.

Za zdroj nepružností na TP bývá označováno administrativní stanovení mezd a platů. Znamená to tedy, že se mzdy a platy neupravují podle přebytkové nabídky nebo poptávky na TP. Pokud dojde k jejich změně, většinou se jedná o zvýšení a všechny kategorie mzdových stupnic jsou upraveny o stejné procento. Struktura mezd bývá ještě více strnulejší v případě, že na TP působí odborové organizace.

Řešení problematiky nezaměstnanosti spočívá podle J. M. Keynesa v podpoře poptávky formou veřejných výdajů. Ty by měly směřovat do školství, na komunikace (výstavba železnic, dálnic a silnic, zlepšení fungování pošt a telekomunikací), na vědu a výzkum.

II. 4. Přirozená míra nezaměstnanosti

Pro pochopení otázky, proč je MN tak vysoká a co může společnost dělat pro její snížení, je důležité seznámit se s pojmem přirozená míra nezaměstnanosti. Definujeme ji jako **takovou MN, při níž jsou síly, které působí ke zvyšování či ke snižování cenové a mzdové inflace v rovnováze**. Přirozená míra nezaměstnanosti je vyšší než nula, což je způsobeno tím, že vždy bude existovat frikční a strukturální nezaměstnanost.

Přirozená míra nezaměstnanosti velmi úzce souvisí s inflací. Je to taková míra nezaměstnanosti, kdy nedochází ke zvyšování inflace díky přebytkovým poptávkám nebo ke snižování inflace kvůli přebytkovým nabídkám. S přirozenou mírou nezaměstnanosti je

dosahováno nejvyšší udržitelné úrovně HDP, která je zároveň potenciálním produktem země. Důvodem je fakt, že při nižší nezaměstnanosti a vyšším produktu by inflace stoupala. Vzhledem k tomu, že inflace působí jako určitý omezující prvek, je tedy přirozená míra nezaměstnanosti nejnižší možnou MN, kterou lze dlouhodobě udržet. Ovšem přirozenou míru nezaměstnanosti je velmi těžké kvantifikovat.

II. 5. Účinky nezaměstnanosti na hospodářství

Nezaměstnanost je ekonomický jev, který bývá většinou posuzován negativně. Ovšem může mít i pozitivní vliv na hospodářství. Určitý stupeň nezaměstnanosti, který je nazýván přirozenou nezaměstnaností, vyvolává u zaměstnanců větší pracovní úsilí než plná zaměstnanost. Právě tehdy je možné vytvořit větší HDP než v podmínkách plné zaměstnanosti.

Mezi negativní účinky patří bezesporu potenciální ekonomické ztráty, které představuje každý nezaměstnaný. Jsou to tedy ztráty z toho, co mohl nezaměstnaný vyrobit, avšak nevyrobil. S touto skutečností souvisí i regulace důsledků nezaměstnanosti v podobě peněžních výdajů ze státního rozpočtu. Větší část z těchto prostředků je věnována na výplatu podpor v nezaměstnanosti (tedy PPZ) a menší pak na APZ. Díky tomu se opět snižuje výkonnost ekonomiky, neboť musí být udržována vysoká úroveň daňových sazeb, ze kterých jsou placeny podpory v nezaměstnanosti a programy APZ. Zároveň to znamená nižší míru investování, která může navodit stagnaci nebo dokonce pokles HDP, což zpětně problém nezaměstnanosti zvyšuje.

Ovšem negativa se dotýkají i nezaměstnaných. Čím delší je doba, po kterou setrvá ekonomicky aktivní člověk mimo zaměstnání, tím více se znehodnocuje jeho kvalifikace. V mnohých případech tak stát vynaložil nemalé finanční částky na kvalifikaci uchazečů, ale poté je nucen vynaložit další na jejich rekvalifikaci. Řada nezaměstnaných se vedle toho uchyluje k páčání trestných činů, k jejichž eliminaci je nutné vynaložit další finanční prostředky na činnost policie, soudů, psychiatrických léčeben apod.

III. KAPITOLA – TRH PRÁCE V OKRESE JABLONEC N. N.

III. 1. Charakteristika okresu

Okres Jablonec nad Nisou se rozkládá v Jizerských horách a jejich podhůří. Celou oblast lze rozdělit do tří mikroregionů : Jablonecko, Tanvaldsko a Železnobrodsko. Každý z nich má svá specifika, která můžeme takto charakterizovat :

Jablonecko je oblastí převážně bižuterního a automobilového průmyslu. Největšími bižuterními podniky jsou a.s. Bižuterie Česká mincovna a a.s.Preciosa. Vedle nich působí na Jablonecku celá řada menších podniků : Btv-plasty, Silka, Soliter, Jizerské sklo. Export v této oblasti zajišťuje podnik zahraničního obchodu a.s. Jablonex. V oblasti automobilového průmyslu působí : a.s. Ateso, a.s. Škoda Motory a s.r.o. Lucas Autobrzdý. Kromě těchto oborů se na Jablonecku objevuje elektrotechnický průmysl (ABB Elektro-Praga) a textilní strojírenství (TTP Elitex).

Tanvaldsko má dlouholetou tradici v textilním průmyslu. V této oblasti působí : a.s. Seba-T a Sagmina. Sklářský průmysl reprezentují firmy Ornela a Desko. Z ostatních odvětví bychom zde našli dřevozpracující průmysl (Detoa, s.r.o.) a potravinářský průmysl (Cutisin, a.s.).

Železnobrodsko je sklářskou oblastí s dlouholetou tradicí. Z podniků zmíníme alespoň Železnobrodské sklo, Ornelu Zásada a Skleněnou bižuterii. Technické sklo se vyrábí v podnicích Technosklo a Exatherm.

V každé z těchto oblastí se nacházejí známá střediska cestovního ruchu, která jsou neodmyslitelnou součástí ekonomiky celého okresu. Je to např. Bedřichov na Jablonecku, Kořenov na Tanvaldsku a Malá Skála na Železnobrodsku.

III. 2. Základní ukazatele nezaměstnanosti v roce 1998

V celém okrese žije přibližně 89 000 obyvatel, z toho je ekonomicky aktivních 45 000. Celkový počet zaměstnaných se v roce 1998 zmenšil z 51 319 na 44 926. Zatímco

na počátku roku byla **MN 3,2 %**, koncem roku dosáhla již **5,1 %**. Index nárůstu MN tak činí 159,4 %, zatímco v celé ČR je to pouze 144,2 % (v ČR se MN zvýšila z 5,2 % na 7,5 %).

Ještě do roku 1997 byl poměr dojíždějících a vyjíždějících za prací v rovnováze, V roce 1998 se zvýšil počet vyjíždějících za prací a odhaduje se, že asi **1/3 pracovní síly vyjíždí za prací do jiných okresů**. Např. do a.s. Škoda Mladá Boleslav dojíždí denně asi 300 občanů a mnoho bývalých zaměstnanců LIAZu dojíždí do Mnichova Hradiště.

Tabulka č. 1 - Počty zaměstnanců v jednotlivých odvětvích (hlavní zaměstnavatelé)

Odvětví	Stav k 31. 12. 1998	Stav k 31. 12. 1997	Rozdíl	Meziroční index
Průmysl skla a bižuterie	7949	8204	-255	96,9
Ostatní průmysl	5063	5209	-146	97,2
Stavebnictví	342	446	-104	76,7
Služby	4093	4276	-183	95,7

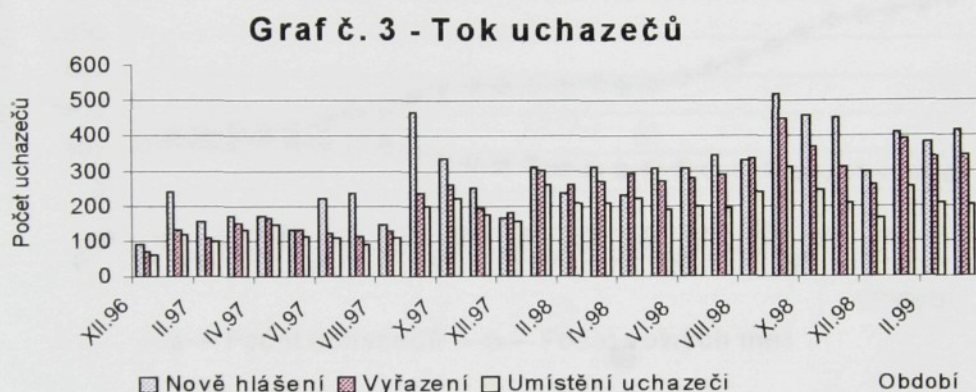
Zdroj : Výroční zpráva ÚP v Jablonci n. N., 1999

V roce 1998 nedošlo k žádnému většímu propouštění a porovnáním meziročních indexů z **Tabulky č. 1** vyplývá, že pokles stavu zaměstnanců byl téměř stejný v průmyslu skla a bižuterie, ve službách a v ostatním průmyslu. Neustále se snižující stav zaměstnanců je projevem pokračující restrukturalizace a ekonomické situace. Z celkového nárůstu počtu nezaměstnaných (910) jich bylo **688 propuštěno velkými podniky** (kritériem je počet zaměstnanců, který by měl být větší než 100).

Velkou měrou se na zvýšeném počtu nezaměstnaných podílelo odvětví stavebnictví, kde byl zaznamenán **pokles zaměstnanců téměř o 24 %**, což je dáno nedostatkem zakázek v této oblasti a velkou konkurencí. Bohužel nelze předpokládat, že by toto odvětví vytvořilo nová pracovní místa na jaře roku 1999, neboť např. největší jablonecká stavební firma uvažuje o propuštění asi 30 zaměstnanců právě z výše uvedených důvodů.

III. 2. 1. Tok nezaměstnanosti

Graf č. 3 ukazuje, že **vývoj počtu uchazečů v evidenci má v ročních cyklech podobný průběh**. V září dochází k výraznému nárůstu počtu nově přihlášených uchazečů na ÚP, což je nepochybně spojeno s příchodem absolventů škol na TP. Od roku 1997 se počet absolventů v evidenci ÚP trvale zvyšuje, neboť velká většina z nich si není sama schopna nalézt zaměstnání. K dalšímu nárůstu počtu nově hlášených uchazečů dochází v lednu, což souvisí s ukončením sezónních prací.

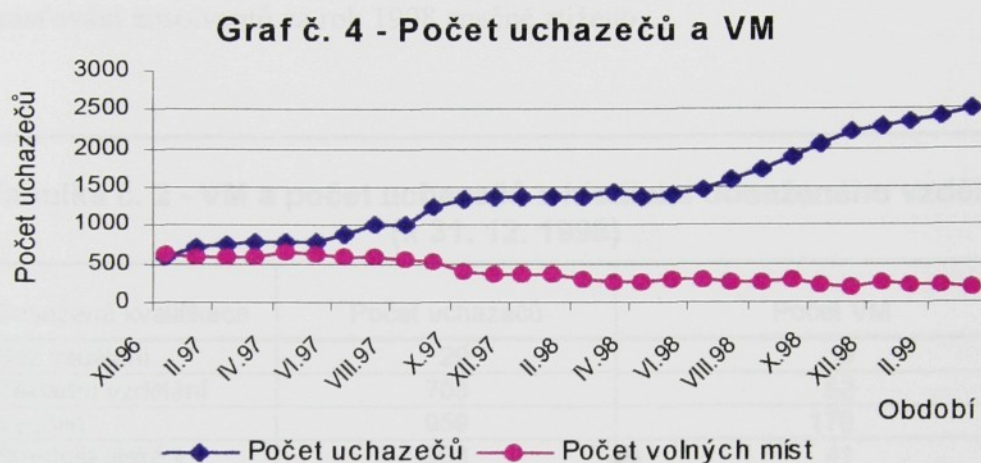
Zdroj : Výroční zpráva ÚP v Jablonci n. N., 1999

Dalším z ukazatelů tohoto grafu jsou vyřazení uchazeči. Opět můžeme vyhledat dva vrcholy, a to na jaře (březen - duben) a na podzim (září - říjen). První z nich souvisí s vytvářením pracovních míst v sezónních oborech, druhý pak s umísťováním absolventů škol na TP. Na jaře roku 1999 nebude situace na TP zcela korespondovat s dosavadním trendem, neboť se nedá očekávat výrazný nárůst sezónních pracovních příležitostí. Ani na podzim nenajde řada absolventů zaměstnání, neboť již nyní dochází k jejich kumulaci z let minulých.

III. 2. 2. Vývoj poptávky

V roce 1998 činil **průměrný počet VM 273**, což je o 263 méně než v roce 1997. Z **Grafu č. 4** je patrné, že maxima bylo dosaženo v lednu, kdy počet VM dosáhl 373, a minima v listopadu s počtem 209. V únoru a březnu došlo k výraznému poklesu VM

(z 373 na 255), což je spojeno se zvýšeným zájmem o pracovní místa z řad těch lidí, jejichž profese mají charakter sezónní práce (stavebnictví, lesnictví). Poté následovala stagnace VM až do září. V říjnu a listopadu došlo opět k poklesu VM (až na 209), což bylo spojeno s příchodem absolventů na TP. V prosinci byl zaznamenán nárůst VM (na 275), což bylo způsobeno zvýšenou poptávkou z řad menších bižuterních firem. V lednu roku 1999 se ovšem ukázalo, že šlo o ojedinělý jev, který neměl dalšího trvání.

Zdroj : Výroční zpráva ÚP v Jablonci n. N., 1999

Na konci roku 1998 bylo celkem 275 VM, což je o 95 méně než na konci roku 1997. Z celkového počtu 275 VM bylo určeno 170 pro vyučené uchazeče, 52 VM pro uchazeče bez vyučení, 41 VM pro středoškoláky a 12 VM pro vysokoškoláky. Rok 1998 můžeme z hlediska počtu VM hodnotit jako nepříznivý. Větší šanci na uplatnění měli uchazeči s vyšší kvalifikací a tento trend bude do budoucna zřejmě pokračovat.

Analýza VM z odvětvového hlediska **prokázala značný úbytek VM**. K největšímu poklesu došlo v průmyslu, a to o 36 %. Poměrně stabilní počet VM si uchovalo odvětví stavebnictví. Bohužel k poklesu VM došlo i v sektoru služeb. Za příčinu této situace můžeme označit pokračující restrukturalizaci průmyslu, která sebou nese i propouštění. To se samozřejmě projevuje i v koupěschopnosti obyvatelstva, které ztrácí na síle. V první řadě se pokles kupní síly dotýká sektoru služeb, který pak tedy nemůže vytvářet nová pracovní místa, ba naopak zde dochází k jejich úbytku.

III. 2. 3. Vývoj nabídky

Z **Grafu č. 4** je zřejmé, že se situace na TP výrazně změnila ve 2. pololetí roku 1998. Zatímco od ledna do dubna se dá hovořit o stagnaci nabídky, od května začíná pomalu růst. Počet uchazečů v evidenci výrazně vzrostl v období července až října, což bylo nepochybně způsobeno příchodem absolventů ze škol a učilišť na TP. Bohužel ještě nebyli umístěni absolventi z roku 1997, zároveň rostl i počet ostatních uchazečů, a proto bylo umísťování absolventů za rok 1998 značně ztíženo.

Tabulka č. 2 - VM a počet uchazečů z hlediska dosaženého vzdělání (k 31. 12. 1998)

Dosažená kvalifikace	Počet uchazečů	Počet VM
Bez vzdělání	29	0
Základní vzdělání	708	52
Vyučen	959	170
Středoškolské v.	508	41
Vyšší vzdělání	14	0
Vysokoškolské v.	62	12
Celkem	2280	275

Zdroj : Výroční zpráva ÚP v Jablonci n. N., 1999

TP je výrazně ovlivněn systémem vzdělávání. V 90. letech byl totiž umožněn vznik řadám škol bez jakékoliv regulace. V současnosti tak každoročně přichází na TP absolventi škol, kteří jsou se svým vzděláním neupotřebitelní a naopak zde chybí absolventi tradičních průmyslových oborů. **Tabulka č. 2** zobrazuje vzdělanostní strukturu uchazečů o zaměstnání a pro porovnání i počet VM.

Vzhledem k tomu, že dochází k úbytku pracovních míst, průměrná doba trvání nezaměstnanosti se u uchazečů zvyšuje. Průměrnou čekací dobu na umístění lze vypočítat pomocí ukazatele, který porovnává počet umístěných uchazečů v měsíci ku stavu uchazečů na začátku měsíce. Čím je podíl nižší, tím se čekací doba prodlužuje. Průměrná hodnota tohoto ukazatele za rok 1998 činila 0,137 a za rok 1997 0,147. Čekací doba se tedy příliš neměnila a činí stále asi tři a půl měsíce. Ovšem vzhledem k předpokládané vyšší MN lze očekávat, že se průměrná čekací doba na umístění prodlouží.

III. 2. 4. Dlouhodobá nezaměstnanost

Dlouhodobá nezaměstnanost se stává vážným problémem pro celý okres, jak ukazují údaje z **Tabulky č. 3**. V roce 1998 došlo k výraznému nárůstu počtu DN nad šest i dvanáct měsíců. Alarmující je fakt, že téměř **1/3** uchazečů byla v roce 1998 nezaměstnaná déle než 6 měsíců a více než **1/10** uchazečů byla evidována jako DN nad 12 měsíců.

Tabulka č. 3 - Dlouhodobě nezaměstnaní

Ukazatel	Rok 1998	Rok 1997	Mez. změna	Mez. index v %
Počet evid. uch. ke konci obd.	2280	1370	910	166,4
- z toho evid. déle než 6 měs.	701	268	433	261,6
- z toho evid. déle než 12 měs.	314	114	200	275,4

Zdroj : Výroční zpráva ÚP v Jablonci a. N., 1999

Mezi dlouhodobě nezaměstnanými se stabilizovaly určité skupiny lidí, které mají shodné problémy a znaky, kvůli kterým jsou obtížně umístitelní na TP. Řada uchazečů má zdravotní potíže, které jim znemožňují vykonávat řadu profesí. Dále je tu skupina rómských spoluobčanů, matek s malými dětmi a nekvalifikovaní uchazeči. Právě proto jsou na uchazeče z těchto skupin adresovány projekty APZ.

III. 3. Porovnání MN v jednotlivých regionech

MN se v okrese Jablonec nad Nisou pohybuje **pod celostátním průměrem**. MN je v celém okrese poměrně variabilní, neboť se pohybuje od 4,2 % na Železnobrodsku až k 5,9 % na Tanvaldsku. Základem této rozmanitosti je odlišná průmyslová výroba, která má v té či oné oblasti menší či větší tradici.

Železnobrodsko je proslulé zejména sklářskými výrobky a stabilita v tomto průmyslu způsobila, že řada sklářských firem zvyšovala v roce 1998 počty zaměstnanců

(včetně největšího podniku Železnobrodské sklo). Na druhé straně i několik větších firem snižovalo stav zaměstnanců, ovšem tento pokles neměl výraznější vliv na MN.

Na **Jablonecku** se MN pohybovala kolem **5,0 %**, takže je jen nepatrně nižší než v celém okrese. V minulých letech byla MN nejnižší v tomto regionu, ovšem díky krizi v a.s. ŠKODA-LIAZ se situace výrazně zhoršila a byl tak ovlivněn vývoj na řadu let. V řadě podniků došlo v roce 1998 k poklesu stavu zaměstnanců v rámci probíhající restrukturalizace, některé podniky naopak počet zaměstnanců zvětšily (např. Bižuterie-Česká mincovna, Jablonex, Jablotron, Lucas Autobrzdý).

Tradičně nejvyšší MN má **Tanvaldsko**, které je orientováno na textilní průmysl. Situaci v regionu negativně ovlivňuje vývoj v nejdůležitějších podnicích, které jsou díky velké konkurenci a nedostatku zakázek nuceny snižovat stav zaměstnanců.

Vysoká míra nezaměstnanosti je v některých obcích na Tanvaldsku dána také značným *podílem Rómů*, kteří většinou nemají potřebnou kvalifikaci. Pokus začlenit Rómy do pracovního procesu se neseťkává s příslušným ohlasem z jejich strany i ze strany zaměstnavatelů. Zaměstnavatelé často odmítají Rómy zaměstnat vzhledem k jejich původu a sami Rómové mají zájem jen o dobře placenou práci, která je pro ně vzhledem k jejich kvalifikaci nedostupná. Na tento problém by se měli zaměřit některé projekty APZ. Byla by zde možná finanční podpora podnikatelů, kteří by byli ochotni Rómy zaměstnat. Do budoucna by bylo nejlepším řešením postupné zvyšování jejich vzdělanosti, neboť jedině tak se mohou uplatnit na TP.

Zhodnotíme-li ukazatel **počtu uchazečů na jedno volné místo**, je na tom nejhůře Železnobrodsko (**13,5**). Řada obyvatel z této oblasti dojíždí za prací do sousedního okresu Semily, který má hodnotu tohoto ukazatele příznivější (**5,1**). Jablonecko je na tom naopak nejlépe, neboť hodnota **7,3** uchazeče na jedno VM je pod průměrem celého okresu, který činí **8,3 uchazeče na jedno VM**.

Růst nezaměstnanosti je očekáván ve všech třech mikroregionech. Velmi bude záležet na tom, jak se bude vyvíjet situace jednotlivých podniků na příslušných trzích.

III. 4. Problémy trhu práce a nástin možných řešení

Situace na TP se neustále zhoršuje a tento trend bude v nejbližší době zřejmě pokračovat. Tento stav není pouze odrazem probíhající restrukturalizace v podnicích a fáze ekonomického cyklu, ale i neúspěšné privatizace řady podniků, které mají mnohamiliónové dluhy a stojí před krachem.

Můžeme najít celou řadu faktorů, které negativně působí na TP. Nedá se říci, že by se objevily náhle, spíše tu už od počátku 90. let existují, ale jejich negativní působení bylo kompenzováno řadou paralelních jevů, jako např. rozvojem terciálního sektoru apod. V následujících podkapitolách budou ty nejdůležitější vyjmenovány a zároveň budou uvedeny způsoby, které by mohly být použity nebo se již používají při řešení otázek kolem nezaměstnanosti.

III. 4. 1. Makroekonomická situace

Je zde nepříznivá makroekonomická situace, která se projevuje nepříznivým vývojem HDP a nedostupností kapitálu. Dále zde existuje právní nedokonalost a nedostatečná podpora malého a středního podnikání. V důsledku těchto podmínek a pokračující restrukturalizace dochází k zániku řady pracovních míst, což sebou nese převahu nabídky nad poptávkou na TP.

Při řešení problému nezaměstnanosti je nutné, aby byly vytvořeny vhodné podmínky pro drobné a střední podnikatele. To ovšem neznamená „pouze“ snížení daňové zátěže, ale i poskytování odborných služeb, zajištění přístupu k úvěrům (garance), pomoc při exportu, odstranění byrokratických bariér pro jejich vznik a fungování. Z dlouhodobého hlediska by měl být vytvořen dobře fungující soudní systém.

Pro ekonomiku je důležité přilákat zahraniční investory, kteří dají vzniknout řadě pracovních míst. V tomto případě je vhodné budování průmyslových zón, které zajistí pro tyto investory výhodné podmínky.

III. 4. 2. Rozvoj regionů

Dá se říci, že každá vláda se snaží pomoci regionům s nejvyšší MN, neboť si je vědoma ekonomických a sociálních dopadů. V současnosti existuje omezený počet programů, které se zabývají rozvojem těch regionů, které jsou hospodářsky velmi slabé nebo které byly zaměřené na specifické průmyslové činnosti. Rozdíly mezi jednotlivými regiony navíc prohlubuje špatná dopravní obslužnost. Proto by mělo dojít k podpoře dopravy právě v těchto oblastech.

Ve spolupráci s programem EU Phare byl proveden experiment na Pardubicku, který měl dokázat, že lze snížit nezaměstnanost, pokud se podaří zorganizovat dopravu za prací. Na financování se podílely stejným dílem EU, občané i firmy. Pro zaměstnavatele, kteří organizovali dopravu, to nebylo ztrátové, neboť tyto služby jsou daňově uznatelným nákladem. Tento experiment se setkal s úspěchem, proto by mohla být jeho aplikace rozšířena do dalších oblastí.

III. 4. 3. Vzdělávací systém

Ukazuje se, že nespolupráce jednotlivých ministerstev (zejména MPSV a MŠ) a příznivý vývoj MN do roku 1997 způsobily, že nebyl regulován vzdělávací systém, který v současnosti produkuje absolventy bez ohledu na potřeby TP. Výrazně se tak prohlubuje nesoulad poptávky a nabídky na TP v profesní i kvalifikační struktuře pracovních sil. Nijak není řešeno zapojení zaměstnavatelů do řízení a financování vzdělávacího systému, především v odborném a učňovském školství.

Velmi často při přijímání absolventů do podniku dochází k situaci, kdy se obě strany setkávají poprvé a nemají o sobě žádné informace. Absolventi mají zkreslené představy o novém zaměstnání, zaměstnavatelé netuší jaké schopnosti a vlastnosti má daný absolvent. Poměrně zdařilý experiment provádí několik podniků v ČR se studenty VŠ. Několika studentům jsou poskytovány stipendia podle jejich dosažených školních výsledků a je jim umožněno vypracování bakalářských a diplomových prací v rámci podniku. Podnik pak případně se studenty sjedná nástup po ukončení VŠ, což je pro řadu z nich v této době neocenitelné.

III. 4. 4. Motivace ke vstupu na TP

Řada nezaměstnaných (především s nízkou kvalifikací) není motivována ke vstupu nebo návratu na TP, což je dáno poměrem mezd a podpor v nezaměstnanosti se sociálními dávkami. Tento problém by mělo vyřešit postupné zvyšování minimální mzdy.

Při současné výkonnosti české ekonomiky nemůžeme očekávat výrazné zvýšení MM, ale rozhodně by se **výše MM měla pohybovat nad úrovní životního minima**, které dnes činí u dospělé samostatně žijící osoby 3430 Kč. Zástupci vlády se k této problematice vyjádřili v tom smyslu, že by úroveň MM měla být o 15 % vyšší než je ŽM asi v roce 2001.

Přestože je zvýšení MM hodnoceno kladně, má i stinné stránky. Důsledky tohoto kroku můžeme tedy shrnout v následujících bodech :

- Díky tomuto zvýšení by mohli být motivováni ti uchazeči, kteří nebyli ochotni pracovat při MM ve výši 2650 Kč, neboť se jim vyplatilo žít ze sociálních dávek. Zároveň je ale jisté, že má-li být někdo motivován ke vstupu na TP, musí být minimální mzda vyšší než je životní minimum. Tímto způsobem se tedy neodstraní, ale pouze zmírní situace, neboť stát bude nucen dorovnat rozdíl mezi sociálním a mzdovým minimem.
- Tento krok by měl přispět k omezení mezd, které byly dosud vypláceny zaměstnancům „načerno“ nad stanovené životní minimum a ze kterých tedy nebyly placeny sociální odvody. Uvádí se ovšem, že někteří zaměstnavatelé v zájmu udržení stejných mzdových nákladů budou sice vyplácet základní mzdu těsně nad úrovní MM, ale zároveň sníží odměny.
- Minimální mzda může působit jako obrana před dovozem levné pracovní síly. Řada zahraničních pracovníků byla totiž ochotna pracovat za takových podmínek, které jsou pro naše občany neakceptovatelné. Na druhé straně by mohlo dojít ke zvýšení nelegálního zaměstnávání cizinců, neboť zaměstnavateli se tak výrazně zlevní pracovní síla.

Proti zvyšování MM hovoří zejména fakt, že dochází ke zvyšování nezaměstnanosti pracovníků s nižšími mzdami a že zvýšené mzdy některých pracovníků jdou na úkor těch, kteří nemohou nalézt zaměstnání, nebo na úkor spotřebitelů, kteří musejí platit vyšší ceny za výrobky a služby. Aby byl tento negativní jev minimalizován, sazba MM je nižší u absolventů a u občanů se ZPS. Vzhledem k tomu, že výše MM je stanovena s ohledem na rizikové skupiny na TP, je tento krok hodnocen pozitivně.

III. 4. 5. Zaměstnávání cizinců

Právní úprava v oblasti zaměstnávání cizinců je charakterizovaná jako liberální a nedostatečná. Velmi kritizovanou je oblast pobytu a podnikání cizinců na území ČR, což vede k vytlačování tuzemské pracovní síly z TP (zejména těch, kteří díky své nízké kvalifikaci mohou očekávat nízké příjmy). Jistou změnu by mohlo přinést zvýšení minimální mzdy a zpřísnění podmínek poskytování živnostenských oprávnění cizincům a zpřísnění podmínek k jejich zaměstnávání.

Je samozřejmé, že není možné zcela uzavřít TP před příchodem cizinců, ale je možné alespoň částečně omezit jejich nelegální zaměstnávání a regulovat jejich počet. Připravuje se novela zákona, která by měla zpřísnit podmínky zaměstnávání cizích státních příslušníků. Ta obsahuje návrh, **aby každý cizinec mohl získat povolení k zaměstnání pouze s ohledem na situaci na TP**. Tato opatření budou prosazována s ohledem na jednotlivé skupiny cizinců. Například pro klíčové zaměstnance zahraničních podniků, které provozují služby na území ČR, nebudou tyto změny platit. Studentům do 26 let budou povolení k zaměstnání vydávány bez ohledu na situaci na TP. Vysoce kvalifikovaných zahraničních pedagogických a vědeckých pracovníků se tyto změny také nedotknou.

Živnostenská oprávnění by neměla být udělena cizincům bez důkladného ověření kvalifikačních podmínek. Rovněž by mělo být zkoumáno, zda dotyčný cizinec disponuje s finančními či výrobními prostředky pro výkon dané podnikatelské činnosti. Tento postup se totiž v současnosti téměř nevyskytuje a jedinou podmínkou pro udělení Živnostenského povolení je, aby cizinec předložil čistý trestní rejstřík z ČR a ze zemí, kde pobýval tři měsíce nepřetržitě během posledních tří let. Pravdivost těchto dokumentů je však sporná, neboť např. na Ukrajině ho lze údajně získat za úplatu.

III. 4. 6. – Financování SPZ a jednotlivých ÚP

Řešení problémů nezaměstnanosti je limitováno finančními prostředky. Rozhodující je přitom APZ, která může přímo ovlivňovat nabídku a poptávku na TP. Příznivý vývoj MN do roku 1997 přispěl k tomu, že se prostředky vyčleněné na APZ téměř neustále snižovaly. V současné době jsou tak programy APZ nedostatečné co do počtu a tedy i co do účinnosti. Jediným řešením je tak přehodnocení finančních výdajů na SPZ právě ve prospěch APZ.

Současný způsob přidělování finančních prostředků jednotlivým ÚP nezohledňuje potřeby TP. Jejich přidělování se dosud odvíjí z údajů MN z první poloviny 90. let. Znamená to tedy, že ÚP, kde se MN pohybovala nad celorepublikovým průměrem, dostával a stále dostává větší objem finančních prostředků. Naopak ty ÚP, kde se MN rapidně zvýšila až v posledních dvou letech, nemají na větší objem finančních prostředků nárok jednoduše z toho důvodu, že tyto prostředky nejsou. Pro některé ÚP to tedy znamená, že na výplaty dávek v nezaměstnanosti připadne většina finančních prostředků a programy APZ jsou tak značně omezené.

Vzhledem k nedostatku finančních prostředků nemohou ÚP zvyšovat počet zaměstnanců v závislosti na potřebách TP. Znamená to, že stále větší počet pracovníků ÚP se musí věnovat výplatám hmotného zabezpečení. To vylučuje další předpoklad úspěšného řešení nezaměstnanosti., a to ten, že pracovníci ÚP budou odborníky na danou problematiku, budou komunikovat se zaměstnavateli i se širokou veřejností a budou správně aplikovat programy APZ.

Úměrně ke zvyšování MN by měl být poskytován větší objem finančních prostředků jednotlivým ÚP a rozšiřován kolektiv pracovníků ÚP. Díky tomu by bylo možno umístit nejen více uchazečů, ale zároveň by se zlepšil přístup řady pracovníků ÚP k jednotlivým uchazečům i k pracovním úkolům.

III. 5. Předpokládaný vývoj na trhu práce

Nastíněné problémy jsou v krátkém časovém horizontu prakticky neřešitelné. Dá se předpokládat další snižování zaměstnanosti. Nadále bude pokračovat proces vytváření a dotváření řady vlastnických struktur, což sebou přinese větší tlak na růst produktivity práce. Odborníci odhadují, že při současném ročním přírůstku pracovních sil o 0,5 % a předpokládaném ročním nárůstu HDP do 1 – 2 % **lze předpokládat již koncem roku 1999 nárůst MN až k 10 %.**

Vzhledem k probíhající restrukturalizaci většiny výrobních podniků můžeme říci, že nezaměstnanost má charakter strukturální a jak tedy víme, může mít dlouhodobější charakter. To se odrazí zejména v prodloužení délky nezaměstnanosti a v růstu počtu dlouhodobě nezaměstnaných uchazečů. Z tohoto důvodu by měly být směřovány některé projekty APZ právě na tuto skupinu nezaměstnaných.

Je jisté, že v hospodářsky slabých a strukturálně postižených regionech přetrvávají problémy, ale současně vzroste MN i v ostatních regionech. Dojde zřejmě k rozšíření nabídky pracovních sil v důsledku prodlužování věkové hranice pro odchod do starobního důchodu, neboť současný důchodový systém nebude schopen zabezpečit řádné výplaty důchodů. Na TP bude nadále vstupovat řada absolventů, kteří jsou neuplatitelní.

Jablonecký okres má MN nižší než je celorepublikový průměr. Pro porovnání uvedme, že k 31. 3. 1999 dosáhla **MN na Jablonecku 5,6 %, zatímco v ČR 8,4 %**. Ke konci roku 1998 byl okres Jablonec n. N. řazen na 67. místo ze 77 (čím je místo vyšší, tím je nezaměstnanost nižší), což ho řadí do skupiny okresů s nízkou MN.

V souladu s celorepublikovou předpovědí by mohla **MN v okrese Jablonec nad Nisou na konci roku 1999 dosáhnout 7 %**, což představuje asi 3000 nezaměstnaných. Předpokládá se, že podniky budou pokračovat ve snižování počtu zaměstnanců, ovšem nemělo by se jednat o masivní propouštění. Žádný z mikroregionů nepatří mezi problémové, ovšem velmi bude záležet na prosperitě odvětví skla a bižuterie. Tanvaldsko je poměrně výrazně závislé na textilním průmyslu a současný vývoj naznačuje, že právě toto odvětví neskýtá velké záruky pro zaměstnance.

IV. KAPITOLA – STÁTNÍ POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI

Politika zaměstnanosti je součástí hospodářské politiky státu. Jejím cílem je dosažení a udržení rovnováhy mezi nabídkou a poptávkou po pracovních silách, produktivní využití pracovních sil a zabezpečení práva občanů na zaměstnání.

IV. 1. Činnost Úřadu práce v Jablonci nad Nisou

Činnost ÚP je upravena zákonem č. 1/1991 Sb. o zaměstnanosti a zákonem č. 9/1991 Sb. o zaměstnanosti a působnosti orgánů ČR na úseku zaměstnanosti. Zákon o zaměstnanosti pověřuje orgány, které jsou zodpovědné za realizaci státní politiky zaměstnanosti. Jsou to Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a úřady práce.

ÚP v Jablonci nad Nisou vznikl v září roku 1990 vyčleněním z Okresního úřadu v Jablonci nad Nisou. Bylo zde zřízeno těchto 5 oddělení : Oddělení TP, Oddělení zprostředkování, Oddělení kontrolní a právní, Oddělení poradenství a Oddělení ekonomické.

ÚP sleduje a hodnotí stav na TP a činí opatření k ovlivňování nabídky a poptávky na TP. ÚP se zabývá aktivní a pasivní politikou zaměstnanosti. Pasivní politika zaměstnanosti se omezuje na výplatu podpor v nezaměstnanosti. Aktivní politika zaměstnanosti se zabývá zprostředkováním práce a spěje přímo k vytváření nových pracovních příležitostí.

IV. 2. Pasivní politika zaměstnanosti

Dosud byla upřednostňována PPZ, což znamená, že většina finančních prostředků byla adresována na výplatu podpor v nezaměstnanosti. Tento způsob byl přijatelný v první polovině 90. let, kdy situace na TP byla zcela odlišná od té dnešní. Úměrně k růstu MN nedošlo bohužel ke zvyšování finančních prostředků na SPZ. Vzhledem k tomu, že je

nezbytné zajistit výplatu podpor v nezaměstnanosti, programy APZ nemohou být plně aplikovány.

Zákon č. 1/1991 Sb. o zaměstnanosti upravuje vyplácení hmotného zabezpečení. Hmotné zabezpečení náleží uchazeči o zaměstnání při splnění stanovených podmínek (viz. II. Kapitola) ode dne podání žádosti. Nárok na hmotné zabezpečení vzniká uchazeči po uplynutí 7 dnů v případě, že mu ÚP v této době nezprostředkuje zaměstnání. Zároveň musí uchazeč předložit doklad, že byl zaměstnán alespoň 12 měsíců během posledních 3 let. Jako doba zaměstnání je započítána i doba :

- studia (přípravy povolání),
- přípravy občana se ZPS pro pracovní uplatnění,
- výkonu vojenské základní služby v Armádě ČR a výkonu civilní služby,
- osobní péče o dítě ve věku do 3 let nebo o dítě do 18 let věku, je-li dlouhodobě těžce zdravotně postižené a vyžadující mimořádnou péči,
- osobní péče o blízkou, převážně nebo úplně bezmocnou osobu starší 80 let,
- pobírání plného invalidního důchodu.

Dávky v nezaměstnanosti mohou být uchazeči vypláceny nejdéle po dobu 6 měsíců v případě, že plní určité povinnosti (aktivně se podílí při hledání zaměstnání, bezdůvodně neodmítá zaměstnání apod.). Výše hmotného zabezpečení je stanovena v prvních třech měsících ve výši 50 %, ve zbývajícím období 40 % průměrného čistého měsíčního výdělku, kterého uchazeč dosáhl v posledním zaměstnání. Výše hmotného zabezpečení může přitom činit **nejvýše 1,5 násobek ŽM**.

Dosud byl systém hmotného zabezpečení včetně navazujících sociálních dávek koncipován takovým způsobem, že někteří uchazeči vzhledem k výši mezd pasivně setrvali v nezaměstnanosti a nijak nebyli motivováni svůj stav změnit. Při současné situaci na TP a zvyšující se úrovni MM by řada uchazečů byla ochotna pracovat, bohužel si ale nejsou schopni najít zaměstnání bez pomoci ÚP. Je tedy nutné, aby na programy APZ byl přidělován větší objem finančních prostředků a nezaměstnaným byl tak umožněn vstup na TP (rekvalifikace, společensky účelná pracovní místa atd.).

IV. 3. Aktivní politika zaměstnanosti

Úměrně ke zvyšování MN je nutné podporovat programy APZ. Strukturu výdajů na politiku zaměstnanosti v okrese Jablonec nad Nisou zobrazuje **Tabulka č. 4**. Ta dokládá, že v roce 1997 bylo na APZ určeno pouze **15 %** z celkového objemu finančních prostředků a v roce 1998 došlo ke zvýšení na **21,5 %**. Přestože se v roce 1998 částka určená na APZ více než zdvojnásobila, je nepostačující. Programy APZ tak mohou být pouze omezeně aplikovány na ohrožené skupiny a lze tedy říci, že nemohou plně přispívat ke snížení MN.

Tabulka č. 4 - Výdaje na politiku zaměstnanosti			
	Rok 1998 v tis. Kč	Rok 1997 v tis. Kč	Mez. index v %
Celkem	32 393	21 058	153,8
- z toho na PPZ	25 413	17 863	142,3
- z toho na APZ	6 980	3 195	218,5

Zdroj : Výroční zpráva jabloneckého ÚP, 1999

Až do roku 1997 zůstávaly programy APZ v útlumu, což bylo v souladu s vývojem MN, která se v okrese Jablonec Nad Nisou pohybovala kolem 1 %. V roce 1998 došlo ke zvýšení MN na 5,1 %, proto se zvětšil počet aplikací programů APZ. **Mezi nástroje APZ patří :**

- rekvalifikace,
- společensky účelná pracovní místa,
- veřejně prospěšné práce,
- odborná praxe absolventů,
- chráněné dílny pro ZPS.

Každý z těchto nástrojů APZ se zaměřuje na určitou ohroženou skupinu z řad uchazečů o zaměstnání. Každý z těchto nástrojů má větší či menší vliv na snižování MN a podle toho jsou jednotlivé nástroje využívány.

IV. 3. 1. Společensky účelná pracovní místa

Mezi SÚPM řadíme **nová pracovní místa, která zřizuje zaměstnavatel na základě písemné dohody s ÚP**. Toto pracovní místo je zřizováno minimálně na dva roky a je obsazováno těmi uchazeči, kterým nelze jiným způsobem zajistit pracovní uplatnění. Dále se jedná o zřízení nových pracovních míst pro uchazeče o zaměstnání, kteří jsou v evidenci ÚP a chtějí vykonávat samostatnou výdělečnou činnost.

Jedním z předpokladů pro vytvoření takového místa je nedostatek VM z hlediska profesního i územního. Při zřízení SÚPM je ÚP oprávněn poskytnout příspěvek k úhradě nákladů na jeho zřízení v různých formách (návrtná finanční výpomoc, dotace na úhradu mezd, dotace na úhradu úroků z úvěru), přesto bývá nejvíce využívána účelově určená dotace. *ÚP může poskytnout na vytvoření nového pracovního místa finanční prostředky až do výše 80 000 Kč, přičemž výše dotace je obvykle stanovena podle jednotlivých případů a podle situace na TP.*

Do poloviny roku 1997 bylo v ČR touto formou vytvořeno více než 185 000 pracovních míst pro uchazeče o zaměstnání. Statistika ukázala, že přibližně **80 % takto vytvořených pracovních míst vzniklo u malých a středních podnikatelů nebo umožnilo nezaměstnaným uchazečům zahájení SVČ**, což ve svém důsledku mělo pozitivní vliv na rozvoj soukromého sektoru, vytvoření konkurenčního prostředí a rozvoj terciálního sektoru.

V roce 1998 bylo zřízeno v rámci jabloneckého okresu **103 nových SÚPM**, z nichž 10 ve formě SVČ. Většina byla vytvořena v rámci nového projektu „Dělení pracovní doby pro více zaměstnanců“, který měl pomoci ženám s malými dětmi, občanům se ZPS a dlouhodobě nezaměstnaným. Na vytvoření těchto míst se podílelo několik desítek firem z celého okresu, které byly finančně motivovány pro vytvoření co největšího počtu

pracovních míst na co nejdelší dobu. V tomto případě se nejednalo o jednorázovou dotaci na vytvoření pracovního místa, ale o průběžné přispívání na mzdu zaměstnaných uchazečů.

IV. 3. 2. Veřejně prospěšné práce

Pod tímto pojmem rozumíme **vytvoření nových pracovních příležitostí především pro obtížně umísitelné občany**. Tato pracovní místa vytváří obec či město na základě písemné dohody s ÚP a mohou být vytvořena nejdéle na jeden rok. ÚP může poskytovat finanční příspěvek na úhradu celkových mzdových nákladů zaměstnance včetně sociálního a zdravotního pojištění.

Jablonecký ÚP zřídil touto formou v roce 1998 **51 pracovních míst**, na které bylo postupně umístěno 80 uchazečů. Tento způsob napomáhá začlenění těžko přizpůsobivých občanů do pracovního procesu, čímž jim zároveň umožňuje dostat se ze dna sociální sítě. Ovšem může být využíván i k zaměstnání dlouhodobě nezaměstnaných občanů, kteří vzhledem ke svému vzdělání (často se jedná o nekvalifikované pracovní síly) nenacházejí uplatnění na TP.

IV. 3. 3. Rekvalifikace

K rekvalifikacím je přistoupeno v případě, že struktura poptávky neodpovídá struktuře nabídky na TP a rekvalifikace je tak pro uchazeče jediným možným prostředkem k získání vhodného zaměstnání. Obecně existují dva typy rekvalifikací :

- specifické rekvalifikace
- nesespecifické rekvalifikace

Specifické rekvalifikace se zaměřují na získání dovedností v rámci určité profese, přičemž je znám budoucí zaměstnavatel rekvalifikovaného uchazeče. U nesespecifických rekvalifikací není znám budoucí zaměstnavatel a jejich cílem je **zvýšení uplatnitelnosti uchazečů na TP**. Na jabloneckém ÚP se přistupuje většinou ke specifickým rekvalifikacím, neboť efekt nesespecifických rekvalifikací není plně znám a soudí se, že nemá takový přínos jako rekvalifikace specifické.

Před zahájením specifické rekvalifikace je sepsána písemná dohoda mezi ÚP a uchazečem o zaměstnání, která stanovuje podmínky, za nichž bude rekvalifikace provedena. Každý ÚP si může nárokovat kromě splnění základních podmínek i další. Každý uchazeč o zaměstnání *musí být nezaměstnaný, musí být v evidenci ÚP a musí být znám jeho budoucí zaměstnavatel*. ÚP v Jablonci nad Nisou požaduje, aby budoucí zaměstnavatel souhlasil s částečnou úhradou rekvalifikačního kurzu. V minulosti se totiž mnohokrát stalo, že zaměstnavatel odmítl zaměstnat již rekvalifikovaného uchazeče, a tudíž byly investované prostředky částečně zmařeny.

Z jabloneckého okresu bylo rekvalifikováno za rok 1998 celkem **10 osob**. Ukázalo se, že většina z rekvalifikovaných uchazečů našla uplatnění i při současných nepříznivých podmínkách na TP, tudíž *můžeme tento nástroj APZ hodnotit velmi pozitivně*. Výsledek často závisí na vhodném výběru kandidátů, neboť někteří uchazeči chtějí využít tento způsob pro získání většího objemu finančních prostředků. Po dobu trvání rekvalifikace je totiž uchazeči vyplácena podpora v nezaměstnanosti ve výši **60 %** průměrného čistého měsíčního výdělku. Navíc hradí ÚP kursové v plné výši a může přispět i na ostatní náklady (nocležné, stravné, cestovné).

Na počátku roku 1998 byl v Jablonci n. N. zahájen výběr uchazečů pro rekvalifikační kurz CEPAC. Jedná se o celorepublikový projekt, který nyní probíhá na řadě míst ČR. Tento projekt byl převzat z Francie, kde probíhal v 80. letech a byl velmi úspěšný. Cílem tříměsíčního kurzu je důkladná příprava uchazečů pro podnikání. Tito uchazeči se seznamují s různými předměty (pracovní právo, ...), jejichž znalost jim usnadní a umožní podnikání. Jedná se o velký a nákladný projekt a vzhledem k současné ekonomické situaci, která není příliš příznivá pro rozvoj malého a středního podnikání, je otázkou, zda tento projekt bude celkově úspěšný. První výsledky z mosteckého ÚP totiž naznačily, že pouze 25 % účastníků tohoto kurzu se uplatnilo na TP.

Přestože je rekvalifikace považována za velmi vhodný nástroj APZ, i v této oblasti jsou značné mezery. Rekvalifikace byly na mnohých ÚP určeny především pro nezaměstnané uchazeče s nižším stupněm vzdělání či se zdravotním handicapem. V současné době by rekvalifikace měly být určeny i pro absolventy, kteří se po několikaletém studiu ocitli bez šance uplatnit dané vzdělání.

IV. 3. 4. Chráněné dílny a chráněná pracoviště pro občany se ZPS

Chráněné dílny jsou **taková pracoviště, kde je minimálně 60 % pracovních míst určeno pro občany se ZPS**. Chráněné pracoviště může být zřízeno i v domácnosti občana se ZPS. Pracovní místo je zřizováno na základě písemné dohody zaměstnavatele s ÚP, a to nejméně na dva roky. ÚP pak může na jedno pracovní místo poskytnout *finanční příspěvek až do výše 100 000 Kč*. Kromě toho může poskytovat příspěvky na úhradu provozních nákladů až do výše 40 000 Kč ročně na jednoho občana se ZPS.

V okrese Jablonec n. N. bylo zřízeno celkem **62 pracovních míst** pro občany se ZPS, z toho 3 vznikly v roce 1998. Dokonce bylo jedno místo zřízeno formou SVČ v keramické a dekorativní výrobě. Jedná se o jediný nástroj APZ, který je určen právě na pomoc hendikepovaným spoluobčanům, proto by měl být v budoucnu využíván alespoň ve stejném rozsahu jako nyní.

IV. 3. 5. Místa pro odbornou praxi absolventů

V současnosti si řada absolventů škol není schopna najít zaměstnání bez pomoci ÚP. Přestože probíhá několik programů APZ, jejichž cílem je usnadnit vstup absolventům na TP, jejich počet v evidenci ÚP neustále roste a prodlužuje se doba jejich umísťování.

Již od přelomu let 1992/1993 probíhá program APZ, jehož **cílem je urychlit vstup absolventům na TP**. Tento nástroj APZ se většinou využívá pro obtížně umísťitelné absolventy. Zaměstnavateli, který vytvoří pracovní místo pro odbornou praxi absolventa, může být poskytován příspěvek na úhradu mzdových nákladů po dobu jednoho roku. *Výše příspěvku činí v jabloneckém okrese 3000 Kč pro absolventa SŠ a 3600 Kč pro absolventa VŠ*. Podmínkou je uzavření pracovního poměru bez zkušební lhůty na dobu neurčitou.

V rámci tohoto programu bylo v roce 1998 zřízeno jabloneckým ÚP **68 pracovních míst**, z toho 59 pro absolventy SŠ a 9 pro absolventy VŠ. Jednalo se o pracovní místa obchodního, administrativního i technického zaměření.

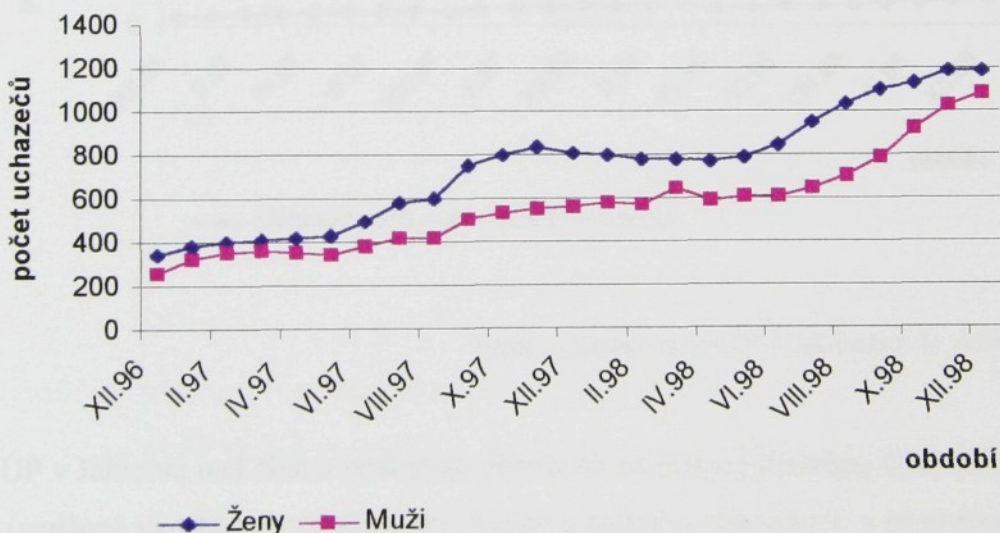
IV. 4. Rizikové skupiny na trhu práce

Za rizikovou skupinu je považována ta část uchazečů o zaměstnání, která má znesnadněn přístup na TP nebo která je nějak znevýhodněná. Rozeznáváme 5 základních rizikových skupin : Mladí lidé do 30 let, občané se ZPS, ženy s dětmi do 10 let, nižší administrativní pracovníce a občané bez kvalifikace. Zejména tyto skupiny jsou ohroženy, a proto se na ně zaměřují projekty APZ.

IV. 4. 1. Ženy s malými dětmi

MN je u této rizikové skupiny odhadována na 7,5 %. Jejich pracovní příležitosti jsou značně omezené z hlediska pracovní doby a z hlediska mobility. Kvůli těmto překážkám byl zaveden projekt APZ „Dělení pracovní doby“, který má umožnit uchazečkám vstup do práce.

Graf č. 5 - Počet uchazečů - mužů a žen

Zdroj : Výroční zpráva ÚP v Jablonci n. N., 1999

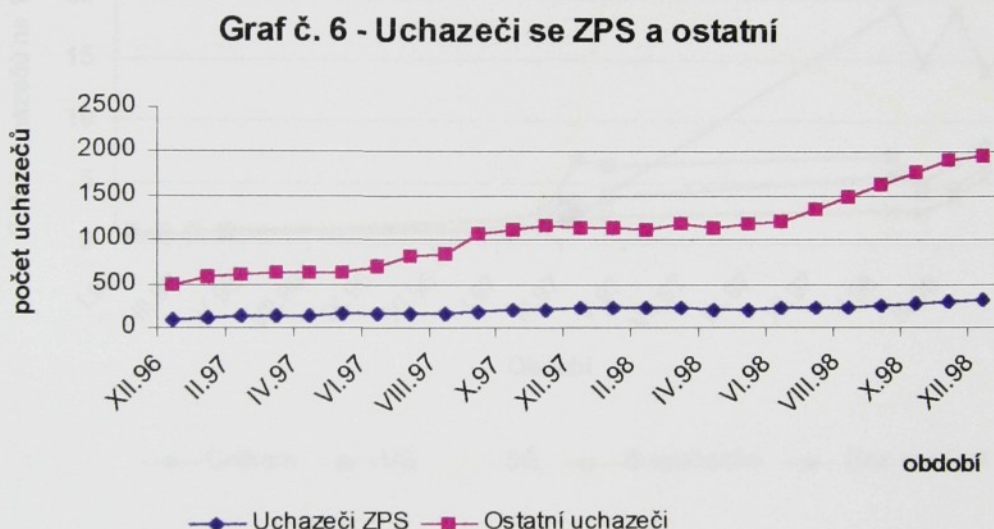
Graf č. 5 zobrazuje nezaměstnané ženy a muže. Tento graf dokládá, že se v roce 1998 rychleji zvýšila nezaměstnanost u mužů. Jejich počet se zvýšil z 562 na 1086 (index nárůstu MN činil 193,2 %), zatímco počet žen se zvýšil z 808 na 1194 (index nárůstu MN

činil 147,8 %). Můžeme se tedy domnívat, že projekt „Dělení pracovní doby“ sehrál významnou roli při snížení nezaměstnanosti žen.

IV. 4. 2. Občané se ZPS

MN je u uchazečů se ZPS odhadována v jabloneckém okrese na 7,0 %. Počet uchazečů se ZPS se během roku 1998 zvýšil z 227 na 319, ovšem jejich podíl k celkovému počtu uchazečů klesl ze 16,6 % na 14,0 %. Vzhledem k tomu, že je MN u občanů se ZPS 1,9 % nad MN celého okresu, musí být na tuto skupinu občanů zaměřeny programy APZ.

Graf č. 6 zobrazuje vývoj počtu uchazečů se ZPS a ostatní uchazeče.

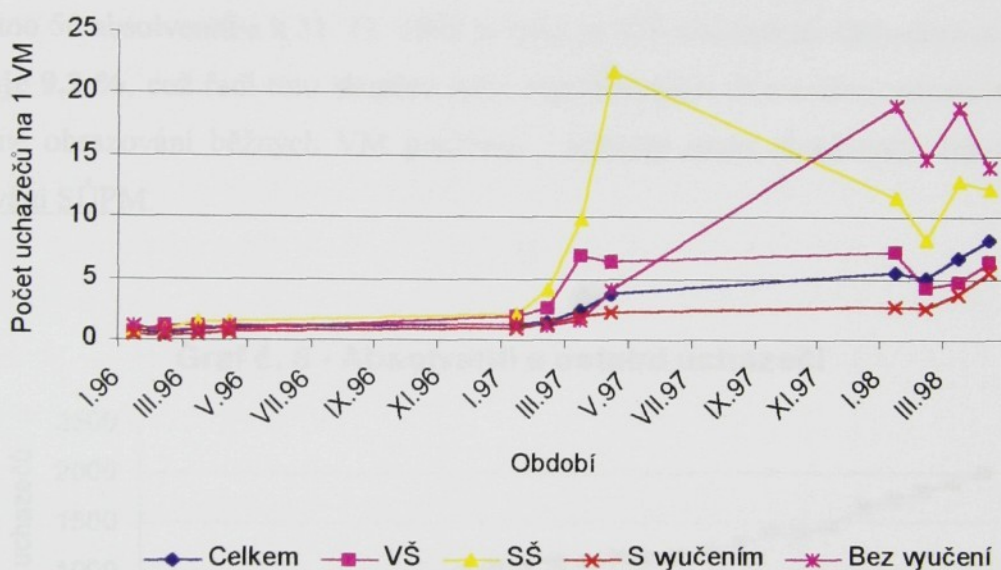
Zdroj : Výroční zpráva ÚP v Jablonci n. N., 1999

ÚP v Jablonci nad Nisou poskytuje příspěvek na provoz chráněné dílny firmy C a C Cimbál (smíšená výroba montážního, sklářského a balícího charakteru) a na provoz Ústavu sociální péče v Horním Maxově (různé práce související s provozem ústavu). Dá se říci, že se tyto projekty APZ setkávají s úspěchem, neboť růst počtu uchazečů se ZPS v evidenci ÚP nekopíruje strmý nárůst ostatních uchazečů.

IV. 4. 3. Občané bez kvalifikace

Situace v okrese Jablonec nad Nisou kopíruje tendence TP v ČR. Velmi žádané jsou dělnické profese (kvalifikovaní řemeslníci a lidé s technickým vzděláním) a naopak pro nekvalifikované uchazeče je pracovních míst velmi málo. MN se pohybuje u této skupiny nad celookresním průměrem (6,8 %), a proto je řada těchto uchazečů umísťována na VPP.

Graf č. 7 - Počet uchazečů na jedno volné místo

Zdroj : Výroční zpráva ÚP v Jablonci n. N., 1999

Graf č. 7 znázorňuje počet uchazečů na jedno VM dle kvalifikace. K 31. 12. 1998 připadalo **na jedno VM 8,3 uchazečů**. Nad touto hodnotou se pohybují uchazeči se středoškolským vzděláním (12,4) a uchazeči bez kvalifikace (14,2). Naopak nejlepší ukazatel je pro vyučené uchazeče (5,6) a uchazeče s VŠ (6,3).

IV. 4. 4. Nižší úřednice

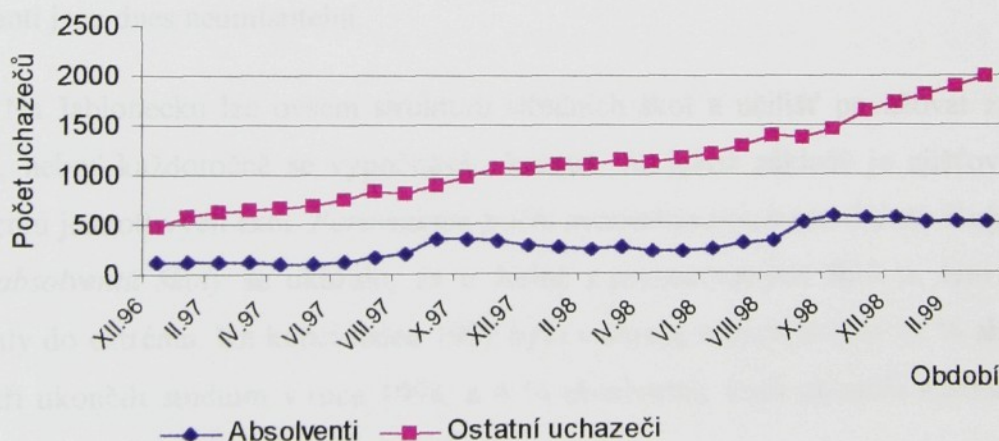
MN je v okrese Jablonec n. N. odhadována u nižších úřednic na **10,0 %**, z čehož vyplývá, že se jedná o velmi ohroženou skupinu. Jejich *nezaměstnanost má strukturální*

charakter a její řešení je tudíž nejobtížnější. V rámci programů APZ jsou aplikovány rekvalifikace, které se velmi osvědčují. Tyto uchazečky by se mohly v budoucnu uplatnit v sektoru služeb. Bohužel v současnosti není tento sektor schopen absorbovat nové pracovníky, proto lze předpokládat, že jejich nezaměstnanost bude mít dlouhodobější charakter.

IV. 4. 5. Absolventi škol

Evidence ÚP v Jablonci n. N. dokazuje, že se počet registrovaných absolventů trvale zvyšuje. Pro porovnání uvedme, že k 31. 12. 1992 bylo na jabloneckém ÚP evidováno 50 absolventů a k 31. 12. 1998 to bylo již 456 absolventů. Odhaduje se, že **MN dosahuje 9,2 %**, což řadí tuto skupinu mezi nejhroženější. Pro snížení nezaměstnanosti se kromě obsazování běžných VM používají : odborné praxe absolventů, rekvalifikace a zřizování SUPM.

Graf č. 8 - Absolventi a ostatní uchazeči

Zdroj : Výroční zpráva ÚP v Jablonci n. N., 1999

Pro vývoj počtu absolventů je charakteristický sezónní průběh, což dokládá **Graf č. 8**. Zatímco maxima bývá dosaženo v září nebo říjnu, minima obvykle v dubnu nebo květnu. Vzhledem k tomu, že se neustále zvyšuje počet registrovaných uchazečů, dá se očekávat, že se také úměrně zvýší počet evidovaných absolventů.

Zlomovým okamžikem se stal přelom let 1996/1997, kdy TP přestal být schopen přijímat uchazeče o zaměstnání, a tudíž i nové absolventy škol. Od roku 1997 se začínají s problémy při hledání zaměstnání potýkat i vysokoškoláci (ekonomové a právníci). Vedle toho jsou na TP obory, kde počet volných míst trvale převyšuje počet zájemců (zejména se jedná o kvalifikované dělnické profese a technické obory).

IV. 4. 5. 1. Příčiny růstu MN u absolventů škol a učilišť

V roce 1998 došlo k výrazným problémům při umísťování absolventů na TP, neboť bylo nutno umístit nejen ty nové, ale i absolventy z předchozího roku. Na celostátní úrovni jsou problémy spatřovány nejen ve vytrvalém zeštíhlování průmyslových podniků, ale i v nevhodné skladbě škol, v neinformovanosti občanů apod.

Jisto chybou byla jednostranná orientace školství v první polovině 90. let, kdy došlo k otevření řady soukromých škol bez jakékoliv regulace či doporučení úřadů. Ty se pak většinou orientovaly na takové obory (např. gymnázia, střední a vyšší odborné školy se zaměřením na ekonomiku služeb, podnikání, management a finančnictví), jejichž absolventi jsou dnes neumísitelní.

Na Jablonecku lze ovšem strukturu středních škol a učilišť považovat za vcelku dobrou, neboť každoročně se vypočítává ukazatel, na jehož základě je zjišťována MN absolventů jednotlivých škol. *Porovnáním počtu nezaměstnaných absolventů školy k počtu všech absolventů školy* se ukázalo, že u žádné z provozovaných škol se tyto hodnoty nedostaly do extrému. Ke konci ledna 1999 bylo v okrese nezaměstnáno 14 % absolventů SŠ, kteří ukončili studium v roce 1998, a 4 % absolventů, kteří ukončili studium v roce 1997. MN tak za oba roky dosáhla **8,5 %**.

Na současnou situaci se podílejí i rodiče a žáci základních škol, z jejichž strany není o některé profese zájem. Lze se však domnívat, že příčina tkví v neinformovanosti veřejnosti o situaci a potřebách TP. Na ZŠ i SŠ jsou sice poradci, kteří mají informovat žáky, studenty a případně rodiče o jednotlivých profesích, ovšem jejich znalosti se různí. Veřejnosti mnohdy není známo, že na ÚP existuje Informačně poradenské středisko, které vydává seznam škol v daném okrese a může pomoci zájemcům s volbou povolání. Jejich

cílem je nalezení optimálního oboru v souladu se situací na TP, zálibami, představami a objektivními možnostmi rodiny.

IV. 4. 5. 2. Řešení nezaměstnanosti absolventů

- Situace na TP mohla být příznivější pro absolventy, kdyby spolu včas spolupracovaly jednotlivá ministerstva (MPSV, MŠ, MPO). Ovšem v minulých letech nebyla situace na TP nijak závažná, ba naopak se hovořilo o českém zázraku, a tudíž nebyl nikdo nucen zabývat se problematikou TP.

Komunikace úřadů a ministerstev je tedy základní podmínkou pro řešení nezaměstnanosti absolventů, neboť jejich spolupráce by mohla alespoň v omezené míře přispět k souladu potřeb TP s počty studujících.

- Jednou z představ, jak řešit tuto situaci je sladění školské soustavy s potřebami a představami zaměstnavatelů. To ovšem není tak snadné, neboť řada zaměstnavatelů neví, jaké budou profesní potřeby za rok, nemluvě o horizontu pěti či deseti let.

Proto by odborníci mohli každoročně vypracovávat určitou koncepci prosperity jednotlivých oborů, která by byla zcela nezávazná pro otevírání nových škol. Odhady o rozvoji jednotlivých oborů by pak mohli mít k dispozici poradcům základních i středních škol, ÚP a zájemcům.

- MŠ by ve spolupráci s dalšími ministerstvy a úřady mělo učinit jisté kroky k podpoře těch oborů, které jsou perspektivní a naopak znevýhodnit ty neperspektivní. Nutnou podmínkou by bylo zhodnocení jednotlivých škol na základě různých kritérií (obor, úspěšnost studentů při přijímání k dalšímu studiu, situace na TP, ...).
- Na ÚP v Jablonci nad Nisou existuje Informačně poradenské středisko, jehož pracovník navštěvuje ZŠ, kde seznamuje žáky s možnostmi uplatnění na TP. Bohužel je škála jeho povinností příliš široká na to, aby se při svých návštěvách ZŠ věnoval žákům individuálně, a vůbec se nemůže věnovat studentům SŠ.

MPSV chce zvýšit informovanost žáků ZŠ tím, že od roku 2000/2001 by měl být zaveden povinný předmět „Volba povolání“. Otázkou je, jak bude vypadat náplň

tohoto předmětu a kdo bude tyto hodiny vést. Domnívám se, že účinnější by bylo, kdyby v rámci každého ÚP byla pověřena osoba, jejíž náplní práce by byla pouze komunikace se žáky ZŠ a SŠ i s poradci těchto škol.

IV. 5. Hodnocení projektů APZ

Při hodnocení projektů APZ jsou zvažovány finanční náklady a přínosy. Zatímco finanční náklady jsou poměrně lehce vyčíslitelné (např. dotace na mzdové náklady, dotace na úhradu úroků z úvěru ...), vyčíslení finančních přínosů je komplikovanější. Vedle finančních existují i nefinanční přínosy.

- Do finančních přínosů lze zahrnout **uspořené výplaty hmotného zabezpečení** v případě, že se podaří daného uchazeče umístit na TP díky některému z projektů APZ.
- Nefinanční přínosy přinášejí **prospěch uchazečům, zaměstnavatelům i státu.** Pro umístěné uchazeče to může znamenat odstranění psychického stresu, zachování určitých pracovních návyků či jejich pěstování. Díky projektům APZ (VPP) mohou města a vesnice realizovat úklidové i jiné práce. Vedle toho zde dochází k rozšiřování stávající nabídky služeb a drobné výroby za pomoci dotací na SVC. Řada zaměstnavatelů se může plně soustředit na rozvoj své firmy bez ohledu na mzdové náklady (SÚPM).

Při realizaci APZ je třeba se vyhnout některým problémům. Prvním z nich je *problém „posunutí“*. To znamená, že např. při poskytnutí dotace na vznik nového pracovního místa, přispějeme k zániku stávajících pracovních míst. Druhý je *problém „substituce“*, což znamená, že na volné pracovní místo doporučuje ÚP prvotně uchazeče z ohrožených skupin. A třetí je *problém „mrtvé váhy“*, kdy ÚP poskytne dotaci na vznik pracovního místa, které by vzniklo i bez jeho pomoci (např. za pomoci banky, jedná-li se o perspektivní podnikatelský projekt).

V. KAPITOLA – ALTERNATIVNÍ ZPŮSOBY ŘEŠENÍ NEZAMĚSTNANOSTI

V. 1. Možnosti nalezení zaměstnání

Většinou je ÚP vnímán jako instituce, která může zprostředkovat zaměstnání uchazečům. Od března roku 1995 provádí ÚP v Jablonci nad Nisou také **zprostředkování zaměstnání zájemcům** (těm, kteří sice mají zaměstnání, ale chtějí ho změnit) a stejně tak umožňuje zaměstnavatelům získat vhodného zaměstnance. Informace o volných místech jsou shromažďovány různými způsoby. Jedná se např. o kontaktování zaměstnavatelů osobně či telefonicky, o získávání potřebných informací z regionálního tisku a inzertních časopisů.

Většina nezaměstnaných spoléhá na pomoc ÚP, který jim nejen pomůže zprostředkovat zaměstnání, hmotně je zabezpečí, ale případně jim umožní absolvovat rekvalifikační kurz. Vedle toho existují dva způsoby, jak si sám uchazeč může nalézt zaměstnání, a to **s pomocí personální agentury a Internetu**.

- Personální agentura může zprostředkovat práci, ovšem jen za úhradu prokázaných výdajů a na základě ceníku schváleného státním orgánem. Tyto agentury si *vybírají nejžádanější pracovníky pro zaměstnavatele* a zprostředkovávají levnou pracovní sílu ze zahraničí, čímž ubírají místa domácím uchazečům. V budoucnosti by poslední zmiňovaný bod měl být přípustný pouze v tom případě, pokud se jedná o taková pracovní místa, o něž není zájem nebo není dostatek vhodných pracovníků. Tento způsob hledání zaměstnání tedy není rozhodně určen pro „obyčejného“ uchazeče o zaměstnání.
- Internet nabízí různé možnosti, jak získat práci. Pro užší skupinu nezaměstnaných je zde možnost vytvoření vlastní webovské stránky, která bude obsahovat všechny důležité informace o uchazeči (zájemci) a o jeho představách, a zaregistrovat ji na co nejvíce vyhledávacích – stránkách typu Seznam či Atlas. Další možností je nalezení webovské stránky některé z firem, jež zprostředkovávají zaměstnání. Nezbytné je vyplnění dotazníku a uvedení kontaktní adresy.

Vzhledem k tomu, že Internet nepatří zatím k běžnému vybavení domácností, bylo by možné zprostředkovávat tuto službu právě prostřednictvím ÚP. Výdaje na jeho zřízení a provoz by částečně hradil stát a částečně firmy, které by tak měli možnost zveřejnit své nabídky VM. Dá se předpokládat, že **tento způsob by umožnil řadě uchazečů nalézt zaměstnání, ale zároveň by přispěl k větší pružnosti TP**. V případě, že by se v budoucnosti objevila možnost získání bytů na různých místech republiky za přijatelnou cenu, jistě by se řada uchazečů byla ochotna stěhovat. Tuto hypotézu potvrdil sociologický průzkum z roku 1998, kdy jedna třetina dotázaných vyjádřila ochotu stěhovat se za práci.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo utřídění informací, které se týkají problematiky trhu práce. Domnívám se, že je nezbytné pochopit na konkrétní lokalitě, jak TP fungoval v předchozích letech a jaké znaky vykazuje dnes. Jedině tak je možné pochopit nedostatky celého systému řešení nezaměstnanosti a snažit se je odstranit.

Vývoj TP v okrese Jablonec nad Nisou je v podstatě podobný celorepublikovému, což dokládá Příloha č. 2. MN se v okrese Jablonec n. N. výrazně zvýšila v letech 1997 (na 2,3 %) a 1998 (na 5,1 %). V souladu s celorepublikovou předpovědí je pak očekáván nárůst MN na 7 % během roku 1999.

Přestože nelze v blízké budoucnosti předpokládat, že by odvětví průmyslu a služeb vytvořilo desítky tisíc volných míst pro nezaměstnané uchazeče, trh práce neztratil schopnost přizpůsobování se sezónním vlivům. Ty je možné takto charakterizovat :

- Na jaře dochází ke zvýšení počtu pracovních míst v sezónních oborech (lesnictví, zemědělství, stavebnictví), tudíž dochází ke zmenšení počtu registrovaných uchazečů v evidenci ÚP.
- Na podzim se zvyšuje počet uchazečů, což je spojeno s příchodem absolventů na TP. Navíc dochází k ukončení prací v sezónních oborech, což se opět projeví ve zvýšené nabídce na TP.

Vzhledem k tomu, že trh práce vykazuje podobné tendence v závislosti na ročním období, je možné přizpůsobit financování programů APZ a jejich realizaci jeho potřebám. S rostoucím počtem uchazečů v evidenci ÚP se bohužel nelze příliš spoléhat na „neviditelnou ruku trhu“ a je nezbytné přijmout náležitá opatření.

- Stát by měl podpořit malé a střední podniky, neboť právě ty jsou schopny vytvořit řadu pracovních míst. Zároveň by měl stát regulovat nabídku práce, a to zejména omezením udělování pracovních povolení cizím státním příslušníkům.
- Stát by měl zajistit, aby příjemci dávek v nezaměstnanosti byli skutečně lidé nezaměstnaní, a nikoliv lidé parazitující na daném systému.

- Bylo by vhodné, kdyby došlo k přehodnocení výše finančních prostředků na SPZ a především na APZ. Na tento krok se také váže změna přidělování finančních prostředků jednotlivým ÚP.
- Dále je nezbytné, aby byly občané více informováni o situaci na trhu práce a o perspektivních učebních oborech. To předpokládá zvýšení počtu pracovníků na ÚP, kteří by se mohli věnovat pouze návštěvám ZŠ a SŠ.

Aby mohly být tyto požadavky alespoň částečně splněny, musí se zlepšit spolupráce jednotlivých ministerstev a fungování jednotlivých úřadů (zejména rychlost, přesnost).

Vzhledem k tomu, že MN dosáhla v ČR 8, 4 % v březnu 1999, úřady práce jsou si plně vědomi, že se stále více uchazečů o zaměstnání stává dlouhodobě nezaměstnanými. Jedná se především o občany s nízkou kvalifikací či bez kvalifikace, o občany se změněnou pracovní schopností a o absolventy. Proto by měly být podporovány zejména ty projekty APZ, které přispívají ke snížení nezaměstnanosti u těchto uchazečů. Jedná se o organizování rekvalifikací a o podporu podnikatelů, kteří zaměstnávají tyto občany.

Je zřejmé, že řešení problémů na trhu práce vyžaduje nejen značné finanční prostředky, ale i pracovní úsilí zaměstnanců jednotlivých úřadů. Samotní nezaměstnaní by pak měli zvolit aktivní přístup k řešení jejich neradostné životní situace. Stát by měl mít neustále na paměti, že preventivní přístup je z dlouhodobějšího hlediska úspornější a efektivnější než následné řešení problému.

Ekonom, 11/1999

Ekonom, 14/1999

Ekonom, 16/1999

Ekonom, 19/1999

Ekonom, 20/1999

Výroční zpráva ÚP v Jáchymovské ulici, 1999

Seznam literatury

Samuelson, P. A., Nordhaus, W. D. : Ekonomie. Svoboda, Praha 1995

Špinar, J. : Ekonomie I. Skripta, TUL 1994

Kraft, J. a kolektiv : Úvod do ekonomie v teorii a příkladech. Skripta, TUL 1996

Faini, R. : European Union Trade with Eastern Europe, Cepr, 1996, IBSN 1898128170

Beaw, CH. : Social Europe one for All ?, Cepr, 1998, IBSN 1898128332

Zákon č. 1/1991 Sb. o zaměstnanosti

Ekonom, 33/1998

Ekonom, 45/1998

Ekonom, 46/1998

Ekonom, 1/1999

Ekonom, 3/1999

Ekonom, 5/1999

Ekonom, 11/1999

Ekonom, 14/1999

Ekonom, 16/1999

Ekonom, 19/1999

Ekonom, 20/1999

Výroční zpráva ÚP v Jablonci nad Nisou, 1999

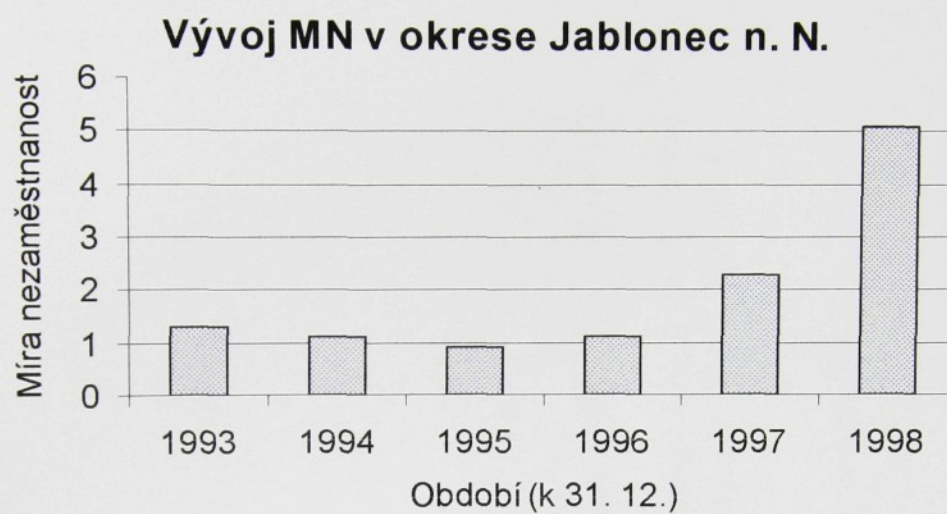
Seznam příloh

Příloha č. 1 - Rozdělení okresu Jablonec nad Nisou na mikroregiony

Příloha č. 2 – Vývoj MN v okrese Jablonec nad Nisou

Rozdělení okresu na mikroregiony

Zdroj : Výroční zpráva ÚP v Jablonci nad Nisou, 1999